

СЕКЦІЯ 1.

Розвиток міжнародних відносин і проблеми безпеки в умовах глобальних змін

УДК 346.9 (043.3)

Антонюк Дмитро,
д.е.н., проф., віцепрезидент Запорізької ТПП,
професор кафедри підприємництва,
менеджменту організацій і логістики,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна
oasdant@gmail.com

ВТРАТИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЧИ МОЖЛИВІ ВІДШКОДУВАННЯ ЗА МІЖНАРОДНИМ КОМПЕНСАЦІЙНИМ МЕХАНІЗМОМ?

Внаслідок військової агресії росії Україна зазнала величезних людських, економічних та інфраструктурних втрат. За оцінками Київської школи економіки, прямі втрати економіці України перевищують 143,8 млрд дол. США [1]. Багато підприємств із районів активних бойових дій були змушені евакуюватися в безпечніші регіони або припинити роботу. При цьому навіть ті підприємства, які перебувають відносно далеко від зони військових дій, страждають через проблеми з логістикою та брак сировини.

В таких умовах на порядку денному перед підприємствами постають такі питання: Який точний розмір завданих збитків? Як його вірно оцінити? Хто компенсуватиме ці втрати? У які терміни їх компенсують?

Процедура визначення завданого збитку підприємствам і установам розроблена та активно використовується. Відповідно до

прийнятої Кабінетом Міністрів України 20.03.2022 р. Постанови № 326 [2], основними показниками, за якими оцінюються шкода та збитки є: вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна; упущена вигода (доходи, які підприємство могло б реально одержати за звичайних обставин, якби його майно не було знищене чи пошкоджене).

Безпосередньо оцінювання шкоди здійснюється на основі «Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією російської федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності», затвердженої Наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України 18 жовтня 2022 року та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 02 грудня 2022 року [3]. Оцінка шкоди проводиться відповідно до цієї Методики, здійснюється з метою:

- визначення збитків, завданих внаслідок збройної агресії, у межах кримінальних проваджень відповідно до законодавства України;
- визначення збитків, завданих внаслідок збройної агресії, для цілей подання постраждалими заяв на компенсацію;
- визначення збитків, завданих внаслідок збройної агресії, для цілей подання позовів (у тому числі колективних) постраждалими до судових інстанцій, зокрема міжнародних, а також подання позову державою Україна до міжнародних судових інстанцій;
- інші цілі, визначені законодавством.

Така мета, згідно з Методикою, досягається шляхом визначення у вартісному виразі: розміру реальних збитків; розміру упущеної вигоди; розміру потреб у витратах, необхідних для відновлення майна та майнових прав, що зазнали руйнівного впливу внаслідок збройної агресії. Окрім цього нами запропонована спрощена методика розрахунку упущеної вигоди [4, 5].

Науковцями та практиками визначаються три джерела компенсації збитків:

- Україна в особі Фонду відновлення майна та зруйнованої інфраструктури України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації;

- країна-агресор – шляхом продажу заарештованих російських активів по всьому світу та акумуляції їх у Фонді з цільовим призначенням компенсації збитків, завданих нашій країні;

- цільові фонди – донори, грошові ресурси в яких закумульовані конкретними країнами та міжнародними організаціями: МВФ, Світовим банком, ЄБРР.

При цьому Україна разом з міжнародними партнерами розпочала розробляти Міжнародний механізм компенсації збитків. Зокрема 14 листопада 2022 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України». Ця резолюція чітко визнала необхідність створення «міжнародного механізму відшкодування шкоди, збитків або травм, що виникли внаслідок міжнародно-протиправних дій російської федерації».

17 лютого 2023 року уряд Нідерландів схвалив рішення про створення в Гаазі міжнародної організації – Реєстр збитків, завданих Україні російською агресією. 16-17 травня на саміті Ради Європи у Рейк'явіку понад 40 країн і ЄС підписали договір про створення Реєстру збитків. Він створюється як платформа для міжурядової співпраці, яка діє в інституційних рамках Ради Європи, розташований фізично в м. Гаага (Нідерланди). Реєстр слугує документальною формою обліку доказів та претензій про заподіяні збитки, шкоду чи ушкодження, які починаючи з 24 лютого 2022 року сталися на території України внаслідок міжнародно-протиправних дій російської федерації в Україні або проти неї. Заяви та інформацію про завдані збитки матимуть змогу подавати всі зацікавлені фізичні і юридичні особи.

Реєстр збитків є першим компонентом майбутнього Міжнародного компенсаційного механізму, який буде створено

окремим міжнародним договором у співпраці з Україною. При цьому продовжується активна робота над створенням інших компонентів:

- Компенсаційної комісії – уповноважена розглядати та приймати рішення щодо претензій, поданих та задокументованих у реєстрі;
- Компенсаційного фонду – з якого виплачуватимуться компенсації;
- Механізм виконання прийнятих Компенсаційною комісією рішень.

Практичний досвід розрахунку втрат і оцінювання збитків внаслідок військових дій дозволив запропонувати алгоритм першочергових дій підприємства.

1. Видати відповідний наказ по підприємству щодо вчинення дій з фіксування збитків (в тому числі й проведення інвентаризації).

2. Провести детальну фото та відео зйомку території та майна товариства (із залученням експертної організації).

3. Зібрати копії всіх документів, що підтверджують право власності на майно (договори купівлі-продажу, витяги з реєстрів, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів тощо). Якщо документи не збереглися, то потрібно зайнятися їх відновленням одразу після скасування воєнного стану.

4. Провести інвентаризацію відповідно до вимог наказу Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879 «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» та документально підтвердити наявність майна, його стан, відповідність критеріям тощо.

5. Провести експертну оцінку збитків, завданих майну підприємства.

6. Визначити упущену вигоду.

7. Зібрати максимально точну інформацію про дату та обставини пошкодження майна. Це можна дізнатися з новин, в яких прописують приблизний час та вид обстрілу.

8. Зібрати дані щодо звернення до підрозділів поліції, ДСНС (пожежа, розмінування) з датою виїзду.

Таким чином, використання підприємствами запропонованого алгоритму в поєднанні з розробленими урядовцями методиками оцінки втрат, дозволяють вже сьогодні сформувавши підґрунтя для подальшого відшкодування та компенсації збитків, завданих внаслідок військової агресії росії.

Список використаних джерел:

1. У KSE назвали суму збитків інфраструктурі України за рік повномасштабної війни [Електронний ресурс]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/22/novyna/ekonomika/kse-nazvaly-sumu-zbytkiv-infrastrukturi-ukrayiny-rik-povnomasshtabnoyi-vijny>.

2. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>.

3. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України: № 3904/1223 від 18.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text>.

4. Горошкова Л. А., Антонюк Д.А., Васильєва О.О. Методологічні засади оцінки упущеної вигоди. Економічний вісник Університету Григорія Сковороди в Переяславі. 2022. № 52. С. 181-191. URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-181-191>

5. Horoshkova L., Antoniuk D., Vasyl'yeva O., Markova S., Filipishyna L. Risk management and lost profits calculations of business entities. 16th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment. European Association of Geoscientists & Engineers. URL: <https://eage.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Mon-22-058.pdf>